

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СВІТОВІЙ ЛІСОВІЙ, ДЕРЕВООБРОБНІЙ ТА ЦЕЛЮЛОЗНО-ПАПЕРОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ: ЕВОЛЮСІЯ, НАСЛІДКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ДЛЯ УКРАЇНИ

Максимець Олена Віталіївна

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Національного лісотехнічного університету України

Fulbright Senior Scholar, 2007–2008,
CINTRAFOR, University of Washington

Анотація. Висвітлено сучасні тенденції, форми та методи, галузеві особливості інтеграції підприємств. Здійснено аналіз світового досвіду інтеграційних процесів та розглянуто основні мотиви, передумови, цілі й принципи інтеграції у лісопромисловому комплексі. Виявлено можливості використання інтеграційних процесів у лісопромисловому комплексі в Україні.

Ключові слова: лісопромисловий комплекс, інтеграційні процеси, злиття та поглинання, конкурентоспроможність.

Abstract. Modern trends, forms and methods, as well as industrial peculiarities of enterprises' integration were studied. The experience of global integration processes was analyzed and the basic motives, background, objectives and principles of integration in the forest-related industry were revealed. Possible directions of integration processes in forest-related industry in Ukraine were proposed.

Keywords: economic integration, mergers and acquisitions, forest products industry.

Актуальність дослідження. Процеси глобалізації та економічні проблеми в промисловості на сучасному етапі посилили необхідність концентрації та інтеграції капіталу, тобто створення інтегрованих корпоративних структур, яка стає основою для збалансованого розвитку.

Інтеграційні процеси мають знайти широке відображення в лісопромисловому комплексі України, де виникла необхідність в інтеграції лісового господарства й обробної промисловості. Ці процеси мають бути спрямовані на об'єднання технологічних стадій виробництва, високого ступеня переробки та кращих можливостей реалізації продукції й підвищення конкурентоспроможності.

Метою дослідження є вивчення особливостей і перспектив участі вітчизняних лісопромислових підприємств у процесах злиття і по-

глинання (ЗіП) для підвищення їх конкурентоспроможності на світовому ринку.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання: дослідити місце та роль інтеграційних процесів на сучасному етапі економічного розвитку; проаналізувати тенденції та організаційні форми інтеграції; дослідити основні принципи, мотиви, які спонукають компанії вступати в операції ЗіП; простежити динаміку й тенденції інтеграційних процесів у лісопромисловому комплексі, визначити перспективи угод злиття і поглинання в Україні.

Об'єктом дослідження є інтеграційні процеси у лісовій, деревообробній та целюлозно-паперовій галузях. Предмет дослідження – ефективність інтеграційних процесів у лісопромисловому секторі у світових масштабах.

Ступінь вивчення проблеми. Питання інтеграції промислових підприємств завжди були в полі зору науковців, спеціалістів та практиків і дістали належне відображення в наукових працях багатьох вітчизняних та зарубіжних учених-економістів. Економічні трансформації підприємств упродовж багатьох років досліджували такі науковці, як І. Алексєєв, І. Ансофф, Є. Бойко, Ю. Брігхем, В. Гесць, В. Гончаров, В. Голиков, П. Забелін, Ю. Іванов, О. Кузьмін, Л. Лігоненко, В. Мікловда, Й. Петрович, Н. Рудик, Ж. Тіроль, О. Терещенко, Н. Томас, О. Вільямсон, Р. Фешур, С. Філіпова, Ф. Шерер, О. Щегельська, М. Хаммер, Дж. Чемпі та інші. Інтеграційні процеси досліджували зокрема вітчизняні вчені П. Саблук, Л. Мельник, В. Бойко, А. Брезвін, О. Онищенко, М. Хорунжий, П. Макаренко, І. Червен, А. Карпенко. До вагомих здобутків перелічених науковців слід віднести розроблені теорії трансформацій, статистичні дослідження цих процесів в економічних системах різних типів, нагромаджений значний практичний і теоретичний досвід.

Результати дослідження. Інтеграційні процеси на регіональному, міждержавному рівнях поступово приводять, з одного боку, до ослаблення значущості окремих національних економік, з іншого – інтеграція викликає нові стратегічні підходи в багатьох галузях [2]. Інтеграція як процес являє собою злиття раніше диференційованих елементів у єдине ціле, наслідком якого є поява нових якісних і потенційних можливостей цієї цілісності та зміна властивостей самих елементів [1, с. 55].

У процесі розвитку й ускладнення структури суспільного виробництва операції злиття і поглинання стали невід'ємним компонен-

том корпоративної політики й найважливішим фактором розвитку продуктивних сил. За даними Bloomberg, світова вартість угод злиття і поглинання, укладених у I півріччі 2014 р., досягла 1,83 трлн дол. США і є найвищою з докризового періоду. Водночас рівень активності й досі низький, оскільки обсяги операцій у світі залишаються на тому ж рівні при тенденції до укладання меншої кількості великих угод [10].

Хоча інтеграційні процеси переважали останнім часом у сфері охорони здоров'я, фінансовому й телекомунікаційному секторах, машинобудівній, паливно-енергетичній, металургійній та хімічній галузях [8], проте консолідація власності відбувалась і в деревообробній та целюлозно-паперовій галузях. У результаті лісопромислового комплексу став характеризуватися значним рівнем концентрації виробництва.

В основі рішень багатьох компаній щодо продажу непрофільних активів для концентрації зусиль на основній діяльності, а також в основі пошуку покупцями можливостей вертикальної і горизонтальної інтеграції були комерційні причини, а не прагнення до створення «імперій». У світовій практиці лісопромислові холдинги, щоб знизити ризик браку сировини, активно купували лісгоспи, а для проведення модернізації виробничих потужностей вони почали здійснювати облигаційні позики [3, с. 337].

Лісопромисловий комплекс займає щодалі важливіше місце в економіці таких розвинутих країн, як США, Німеччина, Китай, Японія, Франція, Канада, Швеція, Фінляндія, Італія, Австрія й ін. У світовому лісопромисловому виробництві відбувається постійний процес спеціалізації окремих країн на випуску тієї чи іншої продукції на високому якісному рівні, що дозволяє цим країнам монополізувати виробництво окремих видів лісоматеріалів, напівфабрикатів і готових виробів. Тому між країнами, навіть із високорозвиненим лісопромисловим виробництвом, неминуче відбувається постійний міждержавний обмін.

Значні за своїми обсягами угоди злиття і поглинання у світовому лісопромисловому комплексі були укладені в 1990–1994 рр. У 2003–2007 рр. спостерігався наступний етап нарощення обсягів угод та їх кількості (рис. 1).

У 2008–2011 рр. було помічено стрімке зменшення обсягів угод злиття і поглинання. Починаючи з кінця 2007 р. у промисловості спостерігалися банкрутства, закриття зайвих виробничих потужнос-

тей і зменшення витрат, що спричинило скорочення тисяч робочих місць. Стрімке поширення цифрових медіа суттєво зменшило попит на друкарський папір, що призвело до зменшення обсягів виробництва й реалізації продукції. Також і фінансові показники багатьох компаній тривалий час не відповідали очікуванням інвесторів. Проте слід відзначити певне поживлення в 2013 р., пов'язане, з нашої точки зору, з необхідністю консолідації капіталу для отримання можливості модернізації та розширення виробництва.

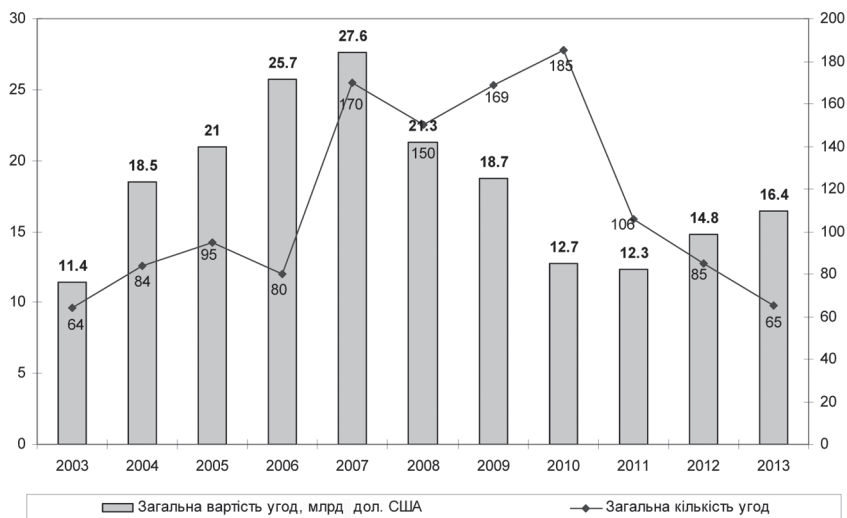

Рис. 1. Динаміка обсягів та кількості угод злиття і поглинання у світовому лісопромисловому комплексі за 2003–2013 рр.¹

Середня вартість однієї угоди за останні 10 років досягла максимуму в 2006 р. (рис. 2).

У 2007 р. унаслідок початку кризових явищ середня вартість угоди зменшилася майже вдвічі (з 321 до 162 млн дол. США), і до 2010 р. спостерігалось поступове зменшення даного показника до приблизно 69 млн дол. США. У 2011 р. унаслідок поступового виходу галузі з кризи відзначається поступове відновлення обсягів злиття і поглинання, а також зростання середньої вартості угоди.

Зважаючи на обрану для дослідження тему, важливо виділити основні фактори зростання ринку злиття і поглинання в Україні в найближчому майбутньому [6]:

¹ Джерело: побудовано автором на основі [9], [12].

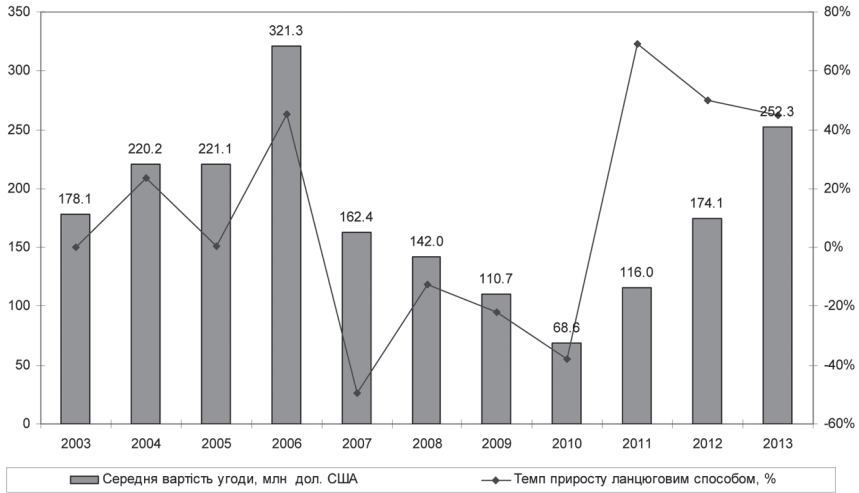

Рис. 2. Динаміка середньої вартості однієї угоди злиття і поглинання в світовому лісопромисловому комплексі за 2003–2013 рр.¹

- бажання продати компанію через неможливість контролювати її внаслідок політичних змін;
- бажання купувати українські активи «на економічному дні» і брати їх на баланс з урахуванням перспективи подальшого зростання внаслідок нових політичних, економічних та інших тенденцій, а також перспективи інтеграції з ЄС;
- здатність стабільних українських компаній отримувати додаткове фінансування і використовувати його як бюджет для укладання угод злиття і поглинання та подальшого органічного зростання.

Щодо розвитку лісопромислового комплексу в Україні важливо зазначити, що традиційні суб'єкти господарювання (державні підприємства лісового господарства, деревообробні та целюлозно-паперові комбінати) поступово втрачають ключові компетенції, про що свідчать дані щодо погіршення економічних результатів діяльності цих підприємств (збитковість значної частини підприємств, зниження глибини переробки деревини, стагнація, рецесія діяльності, ліквідація більшості деревообробних комбінатів).

Натомість малий бізнес швидко освоює виробництво нових видів продукції лісопереробки – паливних пелет та брикетів, які затребувані на ринку. Хоча кількість таких підприємств в Україні зростає,

¹ Джерело: побудовано автором на основі [9], [12].

проте їх не можна назвати ефективними, оскільки фінансово-економічні показники характеризуються нестійкістю [4, с. 130]. Крім того, рівень інвестицій у малий бізнес залишається низьким, їх основним джерелом є власні кошти. Розвиток більшості малих підприємств гальмує нестача власних коштів, а також перешкоди в отриманні позикових коштів, високі відсоткові ставки і короткостроковий характер кредитів та надання великої кількості документів для оформлення кредиту.

Потрібно залучати інвестиції у налагодження потужностей підприємств – виробників щитових елементів меблів, виробництво ДВП і ДСП, які є напівфабрикатами для виробництва меблів і користуються значним попитом. Технологічна спеціалізація підприємства з виробництва щитових елементів меблів поглиблює концентрацію їх виготовлення і сприяє зосередженню виробництва на деяких спеціалізованих підприємствах. Це означає, що виробнича потужність такого підприємства буде значно вища потреби в них одного-двох меблевих підприємств. Отже, виникають можливості кооперування з низькою меблевих підприємств-споживачів.

Висновки. Міжнародні злиття і поглинання, особливо за участю транснаціональних корпорацій, які витрачають величезні кошти на купівлю компаній в інших країнах, – це на сьогодні безумовний аспект глобалізації. Такі угоди стали формою прямих іноземних інвестицій, і за обсягами залучених коштів вони значно випереджають інвестиції у нові підприємства.

Угоди злиття і поглинання в Україні пройшли складний шлях – від розквіту рейдерства на початку 1990-х років до цивілізованих форм ведення бізнесу на початку нового тисячоліття. І попри те, що існує безліч проблем, інтеграційні процеси на теренах нашої держави набувають чіткого вираження й оформлення, мають свою періодизацію й позитивні приклади функціонування.

Одним з варіантів для розвитку лісопромислового комплексу в Україні може стати створення вертикально інтегрованих структур, що передбачає технологічний ланцюжок виготовлення кінцевої продукції, органічне поєднання інтересів підприємств, спрямованих на одержання позитивних результатів у спільній діяльності. За таких умов розвиватиметься співпраця між підприємствами лісогосподарського й обробного виробництва, формуватимуться стимули для запровадження і реалізації нових наукових і технічних рішень для виробництва та переробки деревини, поглиблюватиметься спеціалізація

підприємств, поліпшуватиметься техніко-технологічне обслуговування господарських структур, оптимізуватимуться логістичні потоки, збільшуватиметься завантаження виробничих потужностей лісопереробних підприємств та обсяги виробництва лісопромислової продукції.

Література

1. *Головкова Л.* Критерії оцінювання ефективності інтеграційних організаційних структур / Л. Головкова, Ю. Юхновська // *Держава та регіони.* – 2009. – № 2. – С. 54–58.
2. *Ігнат'єва І. А.* Корпоративне управління: Підручник / І. А. Ігнат'єва, О. І. Гарфонова. – К.: ЦУЛ, 2013. – 600 с.
3. *Костюк О. С.* Стратегічне управління підприємствами в структурі лісопромислового комплексу / О. С. Костюк // НУ «Львівська політехніка». Зб. наук. праць: «Логістика». – Львів, 2005. – № 526. – С. 335–343.
4. *Лицур І. М.* Проблеми модернізації лісопромислового комплексу // *Економіка промисловості України.* – К., 2005. – С. 126–131.
5. *Максимець О. В.* Оцінка економічної ефективності злиття та поглинання в лісопромислому комплексі Швеції та формування пропозицій для України / О. В. Максимець, Я. В. Бедзик // *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України.* – Львів: НЛТУ, 2014. – Вип. 24.10.
6. Украинский рынок слияний и поглощений замер в ожидании [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.companion.ua/articles/content?id=291030>.
7. *Boyer J.* Global forest and paper industry update. 2014 PwCDeals [Електронний ресурс] / J. Boyer. – Режим доступу: <http://www.pwc.com/ca/en/forest-paper-packaging/publications/pwc-jason-boyer-2014-05-en.pdf>.
8. Dealogic Global M&A Review. FirstHalf 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dealogic.com/media/103405/dealogic_global_m_a_review_-_1h_2014.pdf.
9. Forest, paper and packaging deals Branching out – 2010. Annual review [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pwc.com/en_GX/gx/forest-paper-packaging/publications/pdf/FPP_deals_2011_v6.pdf 70.
10. Global M&A financial advisory rankings [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bloomberg.com/professional/content/uploads/sites/2/2014/07/Bloomberg-1H-2014-MA-Financial-Rankings.pdf>.
11. *Mei B.* Impact of Mergers and Acquisitions on the Forest Products Industry: An Event Study of Stock Market Returns. 2002 [Електронний ресурс] / B. Mei, C. Sun. – Режим доступу: <http://sofew.cfr.msstate.edu/papers/Mei06.pdf>.
12. Reaching out – opportunities in the new rapid-growth markets EY global forest products, paper and packaging report 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_global_forest_products_paper_and_packaging_report_2013/\\$FILE/REACHING%20OUT_2013.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_global_forest_products_paper_and_packaging_report_2013/$FILE/REACHING%20OUT_2013.pdf).